

doi: 10.30497/rc.2026.248157.2106

Received: 2025/04/29

Accepted: 2026/05/30

Factors Influencing Female Student Teachers' Participation in Religious Programs (Case Study: Female Student Teachers at Bint al-Huda Sadr Campus, Rasht)

Sonia Zare Bazghaleh*

Abstract

This study aimed to identify the factors influencing the increased participation of female student-teachers in religious programs at Bint al-Huda Sadr Campus in Rasht. The research employed a survey method, and the statistical population consisted of 1,300 undergraduate female student-teachers. Using stratified random sampling, a sample of 297 participants (mean age: 20.47 years) was selected. Data were collected through a researcher-made questionnaire containing 40 Likert-scale items, with a confirmed reliability (Cronbach's alpha = 0.82). Data analysis was performed using descriptive statistics, Spearman correlation coefficient, and logistic regression via SPSS software.

Descriptive findings revealed that individual factors had the highest mean score ($M = 4.56$), with "awareness of the importance of religious participation" ($M = 4.82$) and "use of modern technologies" ($M = 4.73$) ranking at the top. Social factors ($M = 4.27$) and environmental factors ($M = 3.58$) followed in subsequent ranks. Among social factors, "family support" ($M = 4.73$) was the most influential, while "alignment of programs with students' needs" ($M = 3.18$) was the weakest environmental factor. Correlation analysis indicated a positive relationship between current and past participation in religious activities, and a negative relationship between current participation and dissatisfaction with programs, lifestyle, and use of modern technologies. Logistic regression analysis showed that the model explained 34% of the variance, with dissatisfaction with programs ($OR = 10.45$) being the strongest predictor of decreased participation, followed by the use of modern technologies ($OR = 3.32$) and personal time management ($OR = 1.98$).

The results indicate that environmental deficiencies constitute the main barrier to religious participation. Redesigning religious programs to better align with students' needs and improving environmental structures is essential. The proposed conceptual model can serve as a guide for policymakers and cultural managers aiming to enhance religious engagement through structural reforms and content development tailored to contemporary student expectations.

Keywords: Religious Participation, Student Teachers, Religious Programs, Higher Education, Cultural Policies, Bint al-Huda Sadr Campus of Rasht.

* Assistant Professor of the Department of Islamic Education, Farhangian University, Tehran, Iran.

S.zare@cfu.ac.ir

0000-0002-0592-3977

عوامل مؤثر بر مشارکت دانشجوی معلمان در برنامه‌های مذهبی (مورد مطالعه دانشجوی معلمان دختر پردیس بنت‌الهدی صدر رشت)

صوبیا زارع بازقلعه*

چکیده

هدف پژوهش حاضر، شناسایی عوامل مؤثر بر افزایش مشارکت دانشجوی معلمان دختر در برنامه‌های مذهبی پردیس بنت‌الهدی صدر رشت بود. روش پژوهش به صورت پیمایشی و جامعه آماری شامل ۱۳۰۰ نفر از دانشجوی معلمان دختر مقطع کارشناسی بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای، نمونه‌ای به حجم ۲۹۷ نفر (میانگین سنی: ۲۰/۴۷ سال) انتخاب شد. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق‌ساخته‌ای شامل ۴۰ پرسش در مقیاس لیکرت بود که روایی و پایایی آن با آلفای کرونباخ ۰/۸۲ تأیید شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی، ضریب همبستگی اسپیرمن و رگرسیون لجستیک در نرم‌افزار SPSS انجام گرفت. یافته‌ها نشان داد که از میان عوامل مؤثر، عوامل فردی با میانگین ۴/۵۶ بیشترین نقش را داشته‌اند که در این میان، آگاهی از اهمیت مشارکت مذهبی (۴/۸۲) و استفاده از فناوری‌های نوین (۴/۷۳) بیشترین میانگین را کسب کردند. عوامل اجتماعی با میانگین ۴/۲۷ و عوامل محیطی با میانگین ۳/۵۸ در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند. در میان عوامل اجتماعی، حمایت خانواده (۴/۷۳) و در میان عوامل محیطی، تطابق برنامه‌ها با نیازهای دانشجویان (۳/۱۸) به ترتیب قوی‌ترین و ضعیف‌ترین مؤلفه‌ها بودند. نتایج آزمون همبستگی نشان داد که مشارکت مذهبی فعلی با مشارکت مذهبی گذشته رابطه مثبت و معنادار و با متغیرهای نارضایتی از برنامه‌ها، سبک زندگی و میزان استفاده از فناوری‌های نوین رابطه منفی دارد. تحلیل رگرسیون لجستیک نیز نشان داد که مدل با قدرت تبیین ۳۴ درصد، مهم‌ترین متغیر پیش‌بینی‌کننده کاهش مشارکت مذهبی را نارضایتی از برنامه‌ها ($OR=10/45$) معرفی کرد و پس از آن، استفاده از فناوری‌های نوین ($OR=3/32$) و مدیریت زمان شخصی ($OR=1/98$) قرار گرفتند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که کاستی‌های محیطی، مهم‌ترین مانع در مسیر مشارکت مذهبی دانشجوی معلمان محسوب می‌شوند. براین اساس، بازطراحی برنامه‌ها متناسب با نیازها و ویژگی‌های نسل جدید و بهبود ساختارهای محیطی می‌تواند به عنوان راهکاری مؤثر جهت ارتقای سطح مشارکت مذهبی مورد توجه سیاست‌گذاران و مدیران فرهنگی قرار گیرد. مدل مفهومی ارائه شده در این مطالعه می‌تواند مبنایی برای سیاست‌گذاری فرهنگی و آموزشی در دانشگاه‌ها فراهم آورد.

واژگان کلیدی: مشارکت مذهبی، دانشجوی معلمان، برنامه‌های مذهبی، آموزش عالی، سیاست‌های فرهنگی، پردیس بنت‌الهدی صدر رشت.

* استادیار گروه معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

مقدمه

در بررسی تحولات معاصر جوامع انسانی، مشارکت مذهبی به عنوان یکی از مؤلفه‌های کلیدی سرمایه اجتماعی و هویت فرهنگی، نقشی بنیادین در شکل‌گیری شخصیت، ارتقای سلامت روان و توسعه مهارت‌های اجتماعی جوانان ایفا می‌کند. این اهمیت در عصر تحولات شتابان اجتماعی و فرهنگی نه تنها کاهش نیافته، بلکه ضرورت بازاندیشی در شیوه‌های مشارکت مذهبی را دوچندان کرده است.

فعالیت‌های مذهبی در محیط‌های آموزشی، به‌ویژه در مراکز تربیت معلم، از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند، چراکه نه تنها در تقویت تربیت دینی دانشجومعلم‌ان مؤثرند، بلکه نقش مستقیمی در تربیت نسل آینده فرهنگ‌سازان جامعه دارند. پژوهش‌های متعددی (مانند موسوی و دیگران، ۱۳۹۰؛ آخوندی و محلاتیان، ۱۳۹۵) بر اهمیت مشارکت مذهبی در حفظ انسجام اجتماعی و شکل‌گیری هویت دینی تأکید کرده‌اند، با این حال شواهد میدانی نشان می‌دهد که این مشارکت در محیط‌های دانشگاهی با چالش‌هایی مواجه شده است.

پردیس‌های دانشگاه فرهنگیان به عنوان فضاهایی پویا برای رشد هویت دینی و ارتقای همبستگی اجتماعی شناخته می‌شوند. در این محیط‌ها، فعالیت‌های مذهبی می‌توانند به تقویت باورهای دینی، کاهش اضطراب و افزایش تاب‌آوری دانشجویان کمک کنند. با وجود این، گزارش‌های فرهنگی و مطالعات میدانی در سال‌های اخیر نشان می‌دهند که میزان مشارکت مذهبی دانشجویان روندی کاهشی یافته و این مسئله به یکی از دغدغه‌های مهم نهادهای فرهنگی دانشگاهی تبدیل شده است.

تحلیل این پدیده نشان می‌دهد که کاهش مشارکت مذهبی، مسئله‌ای چندبُعدی و متأثر از عواملی نظیر تغییر سبک زندگی، شکاف بین نیازهای نسل جدید و ساختار برنامه‌های مذهبی، نقش فناوری‌های نوین، فشارهای تحصیلی، و ضعف جذابیت محیطی برنامه‌هاست. مطالعات نظری از جمله پاتنام^۱ (۱۳۹۲)، فیلد^۲ (۱۳۹۷) و اینگلهارت و نوریس^۳ (۱۳۸۹) نیز بر تأثیر اعتماد اجتماعی، نوسازی فرهنگی و

1. Putnam

2. Field

3. Inglehart & Norris

رسانه‌های الکترونیکی بر رفتار دینی تأکید کرده‌اند. بااین‌حال، به‌نظر می‌رسد که بومی‌سازی این مفاهیم در بافت فرهنگی ایران (به‌ویژه در محیط‌های دانشگاهی) ضروری است.

پردیس بنت‌الهدی صدر رشت، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مراکز تربیت دانشجومعلم‌ان دختر در شمال کشور، به‌دلیل تنوع فرهنگی منطقه، برخورد سنت و مدرنیته در استان گیلان، و غنای برنامه‌های فرهنگی مذهبی، زمینه‌ای مناسب برای تحلیل این پدیده فراهم کرده است.

براین‌اساس، پژوهش حاضر با رویکردی کمی و توصیفی - تحلیلی، در پی شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر میزان مشارکت مذهبی دانشجومعلم‌ان دختر در برنامه‌های مذهبی پردیس بنت‌الهدی صدر است. تمرکز این مطالعه بر تبیین نقش مؤلفه‌های فردی، اجتماعی و محیطی در رفتار مذهبی دانشجویان است تا از طریق تحلیل داده‌های میدانی، چهارچوبی برای طراحی راهکارهای مؤثر جهت ارتقای این مشارکت ارائه گردد.

۱. پیشینه پژوهش

مطالعات داخلی و خارجی نشان می‌دهد که مشارکت مذهبی دانشجویان پدیده‌ای چندوجهی است و تحت تأثیر عوامل فردی (اعتقادات، انگیزش)، اجتماعی (خانواده، همسالان، گروه‌های دینی) و محیطی (فضای دانشگاه، امکانات، سیاست‌های فرهنگی) قرار دارد. نظریه‌های سرمایه فرهنگی بوردیو^۴، تعامل‌گرایی نمادین، خودتعیین‌گری دسی و رایان^۵، الگوی ابعاد دین‌داری گلاک و استارک^۶ و محیط‌گرایی جان دیویی^۷، چهارچوب نظری پژوهش را تشکیل می‌دهند.

همچنین مطالعه مشارکت دانشجویان در فعالیت‌های دینی و مذهبی، به‌ویژه در دهه‌های اخیر، مورد توجه روزافزون پژوهشگران قرار گرفته و از ابعاد مختلف فردی، اجتماعی و فرهنگی بررسی شده است. در این بخش، مهم‌ترین یافته‌های مطالعات داخلی و خارجی مرتبط با موضوع مرور می‌شود.

4. Bourdieu

5. Deci & Ryan

6. Glock & Stark

7. J. Dewey

۱-۱. مطالعات داخلی

توسلی و مرشدی (۱۳۸۵)، در پژوهشی با عنوان «بررسی سطح دینداری و گرایش‌های دینی دانشجویان» نشان دادند که گرایش دانشجویان به مناسک جمعی مذهبی، نسبت به باورهای دینی فردی آنان در سطح پایین‌تری قرار دارد. یافته‌ها حاکی از آن است که دانشجویان بیشتر به جنبه فردی دینداری تمایل دارند و حضور در آیین‌های مذهبی جمعی، به‌ویژه در محیط دانشگاه، با روندی کاهشی همراه بوده است.

همچنین، برخی پژوهشگران معتقدند که کاهش مشارکت مذهبی می‌تواند نشانه‌ای از تغییر نگرش دانشجویان نسبت به دین و کارکردهای آن در زندگی اجتماعی باشد (آزاد ارمکی و زارع، ۱۳۸۷، ص. ۱۵۸).

سراج‌زاده (۱۳۹۰)، در مطالعه‌ای تحت عنوان «چالش‌های دینداری و مدرنیته در میان جوانان» به این نتیجه رسید که هرچند باورهای دینی در میان دانشجویان پایدار باقی مانده؛ اما الگوهای رفتاری آنان در حوزه دینداری دستخوش تحول شده است. این پژوهش نشان می‌دهد که دین‌ورزی فردی و تجربه‌های شخصی معنوی جایگزین مشارکت در مناسک جمعی شده است.

در پژوهش شجاعی‌زند و همکاران (۱۳۹۳) تحت عنوان «عوامل مؤثر بر مشارکت دانشجویان در مراسم مذهبی دانشگاهی»، عواملی همچون کیفیت برنامه‌ها، شرایط محیطی، زمان‌بندی مناسب و شیوه‌های جذاب ارائه محتوای دینی، ازجمله مؤلفه‌های مؤثر بر میزان مشارکت معرفی شده‌اند. همچنین، بر اهمیت مشارکت مستقیم دانشجویان در طراحی و اجرای برنامه‌های دینی تأکید شده است.

مطالعه موسوی و حیدری (۱۳۹۴)، با رویکردی جامعه‌شناختی، نشان داد که عواملی نظیر سرمایه اجتماعی، اعتماد نهادی و تجربه مثبت از فعالیت‌های دینی پیشین، نقش معناداری در پیش‌بینی مشارکت مذهبی دانشجویان ایفا می‌کنند. همچنین تفاوت‌های معناداری در الگوهای مشارکت بین دانشجویان دختر و پسر گزارش شده است.

کاظمی و فرجی (۱۳۹۶)، در پژوهشی با عنوان «تأثیر استفاده از رسانه‌های نوین بر مشارکت مذهبی دانشجویان» دریافتند که میزان و نوع استفاده از فضای مجازی، به‌ویژه در زمینه جستجوی محتوای دینی، رابطه مثبتی با میزان مشارکت مذهبی در محیط

دانشگاه دارد.

کریمیان و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهش خود تحت عنوان «تحلیل جامعه‌شناختی رابطه بین اعتماد اجتماعی و پایبندی مذهبی دانشجویان؛ مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه پیام نور استان سمنان» به بررسی همبستگی میان این دو متغیر پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که میان اعتماد اجتماعی و پایبندی مذهبی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد، به گونه‌ای که افزایش سطح اعتماد اجتماعی در میان دانشجویان منجر به تقویت پایبندی مذهبی آنان می‌گردد.

ازسوی دیگر، نیازی و همکاران (۱۴۰۲)، در مطالعه خود به تبیین تأثیرات مشارکت دانشجویی بر ابعاد مختلف زندگی دانشگاهی پرداختند. یافته‌های این پژوهش حکایت از آن دارد که گسترش مشارکت دانشجویان در امور دانشگاهی تأثیر مثبت و قابل توجهی بر تمامی ابعاد اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی حیات دانشجویی دارد. این محققان دریافتند که افزایش سطح مشارکت دانشجویی نه تنها موجب تقویت روحیه همبستگی و بهبود کیفیت زندگی در محیط دانشگاهی می‌شود، بلکه زمینه‌ساز بروز خلاقیت و تقویت اعتماد به نفس در میان دانشجویان نیز محسوب می‌گردد.

۲-۱. مطالعات خارجی

اسمیت و فاکس^۸ (۲۰۱۸) در پژوهش خود با عنوان «دینداری، معنویت و مشارکت اجتماعی در میان دانشجویان»، به تأثیر مثبت مشارکت در گروه‌های مذهبی دانشگاهی بر سازگاری تحصیلی، روابط اجتماعی و سلامت روانی دانشجویان اشاره کردند. یافته‌ها نشان دادند که این مشارکت می‌تواند حس تعلق به جامعه دانشگاهی را افزایش داده و از ترک تحصیل جلوگیری کند.

مایرسون^۹ و همکاران (۲۰۱۹) در مطالعه‌ای با عنوان «روندهای تغییر در مشارکت دینی دانشجویان در عصر دیجیتال»، تغییر الگوهای مشارکت از مناسک سنتی به اشکال جدیدتر و انعطاف‌پذیرتر دینداری را بررسی کردند. در این پژوهش، پدیده‌هایی چون «معنویت مجازی» و «اجتماعات دینی برخط» به عنوان بسترهای نوین تجربه دینی

8. Smith & Fox

9. Mayerson

دانشجویان برجسته شده‌اند.

براون و ویلسون^{۱۰} (۲۰۲۰) در پژوهش «نقش محیط فیزیکی در ترغیب به مشارکت دینی در دانشگاه‌ها»، نشان دادند که طراحی مناسب فضاهای مذهبی، سهولت دسترسی به آن‌ها و امکان تلفیق فعالیت‌های دینی با سایر فعالیت‌های دانشجویی، نقش مؤثری در افزایش مشارکت دینی ایفا می‌کند.

ریگان^{۱۱} و همکاران (۲۰۲۲) در مطالعه «تأثیر همسالان بر مشارکت دینی دانشجویان» دریافتند که پیوند با شبکه‌های اجتماعی و گروه‌های مذهبی دانشگاهی به‌ویژه در سال نخست تحصیل، تأثیر پایداری بر حفظ مشارکت در فعالیت‌های دینی دارد. نقش همسالان به‌عنوان مشوق یا مانع در این حوزه بسیار تعیین‌کننده گزارش شده است.

چن و والتاین^{۱۲} (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان «عوامل فرهنگی - اجتماعی مؤثر بر مشارکت دینی دانشجویان بین‌المللی» نشان دادند که دانشجویان مهاجر و بین‌المللی، اغلب فعالیت‌های دینی را به‌عنوان ابزاری برای حفظ هویت فرهنگی و ایجاد شبکه‌های حمایتی در محیط دانشگاهی انتخاب می‌کنند. این پژوهش، بر ضرورت فراهم‌سازی فضاهای مذهبی چندفرهنگی در دانشگاه‌ها تأکید دارد.

مرور مطالعات انجام‌شده حاکی از آن است که مشارکت دینی دانشجویان متأثر از مجموعه‌ای از عوامل فردی، اجتماعی، فرهنگی و ساختاری است. همچنین، تغییرات نسلی و تحولات فناورانه، موجب شکل‌گیری الگوهای نوینی از دینداری شده‌اند که غالباً فردی، انعطاف‌پذیر و مبتنی بر تجربه‌های معنوی شخصی هستند. با وجود تلاش‌های علمی صورت‌گرفته، همچنان خلأهای قابل‌توجهی در زمینه ارائه راهکارهای بومی و متناسب با فرهنگ ایرانی برای ارتقای مشارکت دینی در میان دانشجویان وجود دارد. پژوهش حاضر در تلاش است تا بخشی از این خلأها را شناسایی و تحلیل کند.

۲. مبانی نظری پژوهش

مشارکت مذهبی دانشجویان به‌عنوان یکی از ارکان دینداری در عرصه عمومی، نه‌تنها

10. Brown & Wilson

11. Regan

12. Chen & Valentine

بازتابی از باورها و ارزش‌های درونی آنان است، بلکه به‌شدت تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل فردی، اجتماعی و محیطی قرار دارد. در این پژوهش، چهارچوب نظری بر اساس نظریه‌ها و دیدگاه‌های جامعه‌شناسی دین، روان‌شناسی اجتماعی، تربیت دینی و مطالعات فرهنگی طراحی شده است. این چهارچوب به تحلیل و شناخت عوامل مؤثر بر مشارکت مذهبی دانشجویان می‌پردازد و به دنبال ارائه یک مدل مفهومی برای درک بهتر این پدیده است.

۲-۱. نظریه سرمایه فرهنگی

پیر بوردیو^{۱۳} (۱۹۸۶) نظریه سرمایه فرهنگی خود را به‌عنوان مجموعه‌ای از دانش‌ها، مهارت‌ها، مدارک و دارایی‌های فرهنگی تعریف می‌کند که در تعیین موقعیت اجتماعی افراد مؤثر است. بر اساس این نظریه، سرمایه فرهنگی می‌تواند به‌عنوان ابزاری برای حفظ و انتقال امتیازات اجتماعی عمل کند و در بازتولید نابرابری‌های اجتماعی نقش ایفا نماید. لذا سرمایه فرهنگی افراد، شامل دانش دینی، نگرش‌ها، و رفتارهای فرهنگی، نقشی اساسی در میزان مشارکت آنان در عرصه‌های اجتماعی، از جمله فعالیت‌های مذهبی، ایفا می‌کند. بر اساس این نظریه، دانشجویانی که از سرمایه فرهنگی دینی بالاتری برخوردارند، احتمال بیشتری برای مشارکت فعال در برنامه‌های مذهبی خواهند داشت. این سرمایه فرهنگی به نوعی به آنان این امکان را می‌دهد که در تعاملات اجتماعی و مذهبی به‌طور مؤثری حضور یابند و از آن بهره‌برداری کنند.

۲-۲. نظریه تعامل‌گرایی نمادین

نظریه تعامل‌گرایی نمادین که ریشه در آرای جرج هربرت مید^{۱۴} (۱۹۳۴) و هربرت بلومر^{۱۵} (۱۹۶۹) دارد، به نقش معناها و نمادهایی می‌پردازد که افراد از طریق تعاملات اجتماعی به‌دست می‌آورند و به‌وسیله آن‌ها رفتارهای خود را شکل می‌دهند. طبق این نظریه، نحوه‌ی مواجهه دانشجویان با برنامه‌های مذهبی و برداشت آنان از این فعالیت‌ها در چهارچوب تعامل با همسالان، اساتید و نهادهای دینی دانشگاه است که بر مشارکت

13. P. Bourdieu

14. G. H. Mead

15. H. Blumer

آنان تأثیرگذار خواهد بود. در این دیدگاه، مشارکت مذهبی دانشجویان نه تنها تابع نیازهای فردی بلکه ناشی از فرایندهای اجتماعی و فرهنگی است که در بستر روابط اجتماعی آن‌ها شکل می‌گیرد.

۳-۲. نظریه نیازهای روانی پایه

نظریه خود تعیین‌گری که توسط دسی و رایان (۲۰۰۰) مطرح شده، بر این نکته تأکید دارد که اگر نیازهای شایستگی، خودمختاری و تعلق به جمع ارضا شوند منجر به انگیزش درونی، عملکرد بهینه و سلامت روانی می‌شوند، درحالی‌که ناکامی در ارضای آنها با پیامدهای منفی مانند کاهش انگیزه و اضطراب همراه است. براین اساس چنانچه برنامه‌های مذهبی بتوانند نیازهای روانی اساسی دانشجویان را تأمین کنند، مشارکت آنان در این برنامه‌ها تقویت خواهد شد. در صورتی که دانشجویان احساس کنند برنامه‌های مذهبی به آن‌ها این امکان را می‌دهد که خود را آزادانه بیان کنند، به‌طور شایسته‌ای در فعالیت‌ها مشارکت داشته باشند و به گروه‌های مذهبی تعلق خاطر پیدا کنند، میزان مشارکت آن‌ها افزایش خواهد یافت.

۴-۲. الگوی چهار بعدی دینداری

گلاک و استارک (۱۹۶۵) در مدل چهار بعدی خود دینداری را به چهار بُعد اصلی تقسیم کرده‌اند: اعتقادی، مناسکی، تجربی و پیامدی. مشارکت مذهبی دانشجویان در محیط دانشگاه بیشتر در ابعاد مناسکی و پیامدی قرار می‌گیرد. باین حال، این مشارکت در ارتباط با سایر ابعاد دینداری نیز شکل می‌گیرد و می‌تواند بر رفتارهای مذهبی دانشجویان تأثیرگذار باشد. به عبارت دیگر، مشارکت در برنامه‌های مذهبی نه تنها تحت تأثیر مناسک مذهبی است بلکه با ابعاد اعتقادی و پیامدی نیز در تعامل است.

۵-۲. نظریه محیط‌گرایی آموزشی (جان دیویی)

جان دیویی (۱۹۳۸) بر این باور است که محیط یادگیری نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری نگرش‌ها و رفتارهای افراد دارد. طبق دیدگاه دیویی، محیط فرهنگی دانشگاه و نحوه طراحی و اجرای برنامه‌های مذهبی می‌تواند تأثیر زیادی بر مشارکت دانشجویان در این فعالیت‌ها داشته باشد. استفاده از فناوری‌های نوین و ایجاد فضاهای تعاملی در

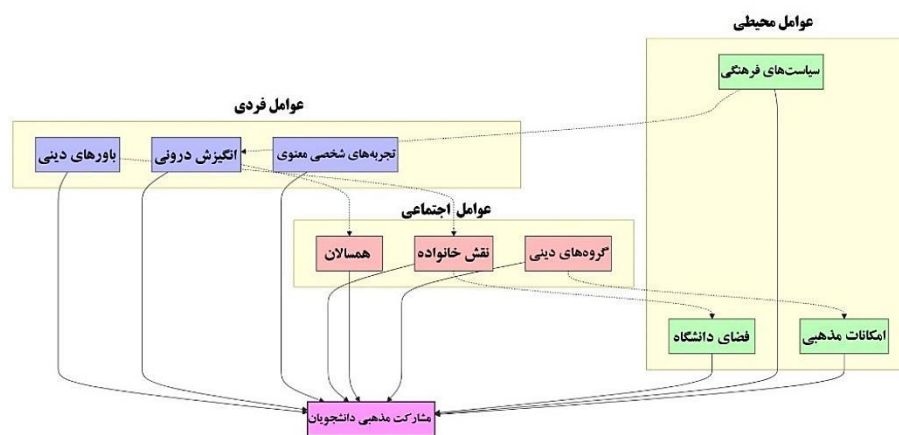
محیط‌های دانشگاهی می‌تواند موجب افزایش یا کاهش مشارکت مذهبی دانشجویان گردد. همچنین سیاست‌های دانشگاهی و نحوه ارتباطات درون‌دانشگاهی به‌طور مستقیم بر میزان تعاملات مذهبی دانشجویان تأثیرگذار است.

۳. مدل مفهومی پیشنهادی

مدل مفهومی پژوهش به‌صورت زیر است:

- عوامل فردی: باورهای دینی، انگیزش درونی، مدیریت زمان شخصی.
- عوامل اجتماعی: نقش خانواده، همسالان، گروه‌های دینی.
- عوامل محیطی: فضای فیزیکی دانشگاه، سیاست‌های فرهنگی، جذابیت برنامه‌های مذهبی.

این عوامل به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم بر میزان مشارکت مذهبی دانشجویان تأثیرگذارند. در این پژوهش، تلاش خواهد شد تا با استفاده از این مدل مفهومی، عوامل مؤثر بر مشارکت مذهبی دانشجویان شناسایی و تحلیل گردد.

شکل (۱): عوامل مؤثر فردی، اجتماعی و محیطی بر مشارکت مذهبی دانشجویان

۴. پرسش‌های پژوهش

۴-۱. پرسش اصلی

چه عوامل فردی، اجتماعی و محیطی در تبیین کاهش مشارکت مذهبی دانشجومعلم‌ان

دختر در برنامه‌های مذهبی پردیس بنت‌الهدی صدر نقش دارند و این عوامل چگونه بر رفتار دینی آنان تأثیر می‌گذارند؟

۴-۲. پرسش‌های فرعی

- ۱- مهم‌ترین عوامل فردی مؤثر بر مشارکت مذهبی دانشجومعلم‌ان دختر کدام‌اند؟
- ۲- مهم‌ترین عوامل اجتماعی مؤثر بر مشارکت مذهبی دانشجومعلم‌ان دختر کدام‌اند؟
- ۳- عوامل محیطی مؤثر بر کاهش یا تقویت مشارکت مذهبی در محیط دانشگاهی چه هستند؟
- ۴- با توجه به یافته‌های میدانی، چه راهکارهایی می‌توان برای افزایش مشارکت مذهبی در محیط‌های آموزشی پیشنهاد داد؟

۵. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، توصیفی - تحلیلی با رویکرد پیمایشی است. جامعه آماری شامل کلیه دانشجومعلم‌ان دختر پردیس بنت‌الهدی صدر رشت در نیم‌سال دوم سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ (به تعداد حدودی ۱۳۰۰ نفر) بود. حجم نمونه با استفاده از فرمول اصلاح‌شده کوکران ۲۹۷ نفر تعیین شد و نمونه‌گیری به‌صورت تصادفی طبقه‌ای انجام گرفت تا نمایندگی مناسبی از کل جامعه فراهم شود. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق‌ساخته‌ای بود که بر مبنای ادبیات نظری و مطالعات پیشین طراحی شده و شامل ۴۰ گویه در پنج بُعد (فردی، اجتماعی، محیطی، انگیزشی و اعتقادی) در قالب طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای بود. برای سنجش روایی، پرسش‌نامه در اختیار جمعی از اساتید و خبرگان حوزه مطالعات دینی و علوم تربیتی قرار گرفت و اصلاحات لازم بر اساس نظرهای آن‌ها انجام شد. همچنین، پایایی ابزار با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ روی یک نمونه اولیه محاسبه شد که مقدار آن برای کل پرسش‌نامه برابر با ۰/۸۲ به‌دست آمد و نشان‌دهنده پایایی مطلوب ابزار است. داده‌های گردآوری‌شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS تحلیل شد. در سطح آمار توصیفی، از شاخص‌هایی مانند میانگین، انحراف معیار استفاده گردید و در سطح آمار استنباطی، آزمون‌های کروسکال-والیس، ضریب همبستگی اسپیرمن و رگرسیون

لجستیک به کار گرفته شد تا روابط بین متغیرها و سهم نسبی آن‌ها در تبیین مشارکت مذهبی دانشجویان بررسی شود.

۶. یافته‌های پژوهش

پس از آنکه پرسش‌نامه محقق‌ساخته متناسب با اهداف پژوهش طراحی گردید، داده‌های گردآوری‌شده از طریق این ابزار، با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. این پرسش‌نامه شامل بخش‌هایی برای اطلاعات جمعیت‌شناختی، عوامل مؤثر بر کاهش مشارکت مذهبی، و راهکارهای پیشنهادی از دیدگاه دانشجویان جهت افزایش مشارکت مذهبی بود.

همان‌گونه که بیان شد، جامعه آماری این پژوهش را دانشجویان دختر پردیس بنت‌الهدی صدر رشت دانشگاه فرهنگیان تشکیل داده‌اند. در مجموع، از میان جامعه آماری، تعداد ۲۹۷ نفر به پرسش‌نامه پاسخ دادند که برای تحلیل نهایی مورد استفاده قرار گرفت.

در این بخش، یافته‌ها در سه سطح توصیفی و تحلیلی ارائه شده‌اند:

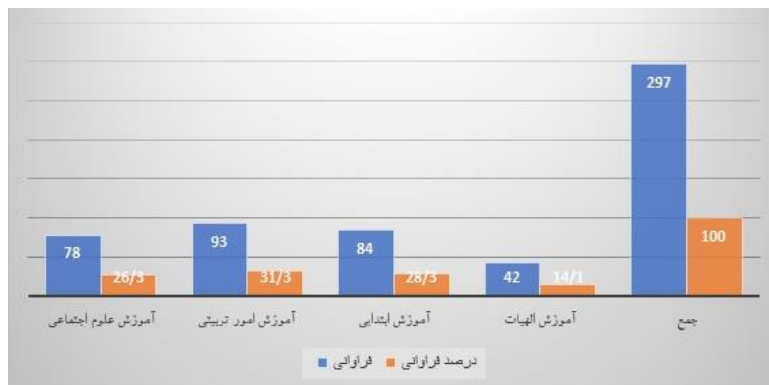
- ۱- تحلیل اطلاعات جمعیت‌شناختی (رشته تحصیلی، سن و وضعیت سکونت)؛
- ۲- تحلیل عوامل مؤثر بر کاهش مشارکت مذهبی (با آزمون کروسکال - والیس و رگرسیون لجستیک)؛
- ۳- تحلیل راهکارهای پیشنهادی دانشجویان برای افزایش مشارکت مذهبی (بر اساس فراوانی و درصد پاسخ‌ها).

۶-۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه آماری

نمونه آماری پژوهش شامل ۲۹۷ نفر از دانشجویان دختر پردیس بنت‌الهدی صدر رشت در مقطع کارشناسی بود. جدول ۱ توزیع فراوانی شرکت‌کنندگان بر اساس رشته تحصیلی را نشان می‌دهد. نتایج حاکی از توزیع نسبتاً متعادل رشته‌هاست، به‌طوری‌که رشته آموزش امور تربیتی با ۹۳ نفر (۳۱/۳ درصد) بیشترین و رشته آموزش الهیات با ۴۲ نفر (۱۴/۱ درصد) کمترین سهم را در نمونه داشتند.

جدول (۱): توزیع فراوانی متغیر رشته تحصیلی پاسخ‌دهندگان

رشته تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی
علوم اجتماعی	۷۸	۲۶,۳
امور تربیتی	۹۳	۳۱,۳
آموزش ابتدایی	۸۴	۲۸,۳
آموزش الهیات	۴۲	۱۴,۱
جمع	۲۹۷	۱۰۰

نمودار (۱): توزیع فراوانی رشته تحصیلی پاسخ‌دهندگان

بررسی ویژگی‌های سنی نشان داد که میانگین سنی شرکت‌کنندگان ۲۰/۴۷ سال با انحراف معیار ۰/۷۴۴ است. توزیع سنی حاکی از تمرکز ۶۷/۶ درصد افراد در سن ۲۰ سالگی، ۱۷/۲ درصد در سن ۲۱ سالگی و ۱۵/۲ درصد در سن ۲۲ سالگی است. همچنین ۹۳ درصد از شرکت‌کنندگان مجرد و ۷ درصد متأهل بودند. از نظر نحوه حضور در دانشگاه، ۵۵ درصد در خوابگاه ساکن و ۴۵ درصد به صورت ترددی در کلاس‌ها شرکت می‌کردند.

۲-۶. یافته‌های توصیفی

در این بخش، یافته‌های توصیفی مرتبط با عوامل مؤثر بر کاهش مشارکت مذهبی

دانشجومعلم‌ان دختر در سه بُعد فردی، اجتماعی و محیطی بررسی شده است. جدول ۲ نمای کلی از میانگین و انحراف معیار هر یک از مؤلفه‌های این سه بُعد را ارائه می‌دهد.

جدول (۲): یافته‌های توصیفی مرتبط با عوامل مؤثر بر کاهش مشارکت مذهبی دانشجومعلم‌ان دختر در سه بُعد فردی، اجتماعی و محیطی

رتبه	انحراف معیار	میانگین	ابعاد و عوامل
	۰,۷۶۴	۴,۵۶	الف) عوامل فردی
۱	۰,۴۰۵	۴,۸۲	آگاهی از اهمیت مشارکت مذهبی
۲	۰,۴۶۷	۴,۷۳	استفاده از فناوری‌های نوین
۳	۰,۶۷۴	۴,۶۴	انگیزش درونی برای مشارکت
۴	۰,۸۲۰	۴,۴۵	تغییر سبک زندگی
۵	۱,۱۶۸	۴,۱۸	مدیریت زمان شخصی
	۱,۰۰۸	۴,۲۷	ب) عوامل اجتماعی
۱	۰,۶۴۷	۴,۷۳	حمایت و تشویق خانواده
۲	۰,۵۲۲	۴,۴۵	الگوگیری از افراد مؤثر
۳	۰,۹۰۵	۴,۲۷	فشارهای اجتماعی منفی
۴	۱,۳۴۲	۴	نقش اساتید و مربیان
۵	۱,۳۰۰	۳,۹۱	تأثیر دوستان و همسالان
	۱,۲۸۷	۳,۵۸	پ) عوامل محیطی
۱	۱,۱۳۶	۳,۹۱	سیاست‌های فرهنگی دانشگاه
۲	۱,۴۰۱	۳,۸۲	کیفیت فضای فیزیکی دانشگاه
۳	۱,۴۴۰	۳,۵۵	کفایت امکانات مذهبی
۴	۱,۴۴۰	۳,۴۵	جذابیت محتوای برنامه‌های مذهبی
۵	۱,۰۷۹	۳,۱۸	تطابق برنامه‌های مذهبی با نیازهای دانشجومعلم‌ان
	۱,۱۱۵	۴,۱۴	میانگین کل پرسش‌نامه

۶-۲-۱. عوامل فردی

عوامل فردی با میانگین کلی ۴/۵۶ بالاترین سطح تأثیر را در میان سایر ابعاد به خود

اختصاص داده‌اند. این امر نشان‌دهنده نقش پررنگ ویژگی‌ها و شرایط شخصی در تعیین میزان مشارکت مذهبی دانشجویان است. در این بُعد، مؤلفه «آگاهی از اهمیت مشارکت مذهبی» با میانگین $4/82$ و انحراف معیار $0/405$ در رتبه نخست قرار گرفت که بیانگر توافق گسترده پاسخ‌دهندگان در مورد ارزش ذاتی مشارکت در برنامه‌های مذهبی است.

در ادامه، مؤلفه‌های «استفاده از فناوری‌های نوین در ارتباط با فعالیت‌های مذهبی» (میانگین: $4/73$) و «انگیزش درونی برای حضور در برنامه‌های مذهبی» (میانگین: $4/64$) قرار دارند. در مقابل، «مدیریت زمان شخصی» با میانگین $4/18$ و انحراف معیار $1/168$ ، پایین‌ترین امتیاز این بُعد را داشته است. این تفاوت قابل توجه در انحراف معیار نشان‌دهنده چالش‌های متنوع و تجربه‌شده در زمینه زمان‌بندی و تعادل میان فعالیت‌های تحصیلی و مذهبی در میان دانشجویان است.

۲-۲-۶. عوامل اجتماعی

عوامل اجتماعی با میانگین $4/27$ در رتبه دوم قرار گرفتند. در این بُعد، مؤلفه «حمایت و تشویق خانواده» با میانگین $4/73$ در صدر قرار دارد و این امر بر نقش تعیین‌کننده خانواده به عنوان نهاد نخستین جامعه‌پذیری مذهبی تأکید دارد. پس از آن، «الگوگیری از افراد مؤثر و گروه‌های دینی» با میانگین $4/45$ در جایگاه بعدی قرار دارد. نکته قابل توجه در این بُعد، میانگین پایین مؤلفه «تأثیر دوستان و همسالان» است که با امتیاز $3/91$ و انحراف معیار $1/300$ پایین‌ترین رتبه را در میان مؤلفه‌های اجتماعی به خود اختصاص داده است. این یافته می‌تواند بازتابی از ساختار فرهنگی جامعه و نقش پررنگ خانواده در مقایسه با تأثیرپذیری از گروه همسالان باشد.

۳-۲-۶. عوامل محیطی

در میان ابعاد سه‌گانه، عوامل محیطی با میانگین $3/58$ کمترین سطح تأثیر را به خود اختصاص داده‌اند؛ امری که بیانگر ضعف‌های زیرساختی، محتوایی و سازمانی در طراحی و اجرای برنامه‌های مذهبی است. در این بُعد، «سیاست‌های فرهنگی دانشگاه» با میانگین $3/91$ بالاترین امتیاز را کسب کرده و تا حدودی نشانگر موفقیت نسبی برخی

سیاست‌های دانشگاه در جلب توجه دانشجویان است.

در مقابل، مؤلفه‌های «جذابیت برنامه‌های مذهبی» با میانگین ۳/۴۵ و «تطابق برنامه‌های مذهبی با نیازهای واقعی دانشجومعلم‌ان» با میانگین ۳/۱۸ کمترین امتیاز را به خود اختصاص داده‌اند. این شکاف قابل توجه، حاکی از ناکارآمدی در برنامه‌ریزی و عدم همسویی کافی میان محتوای برنامه‌ها با ویژگی‌ها و دغدغه‌های نسل حاضر است. همچنین، انحراف معیار بالای ۱/۴۴۰ و ۱/۲۸۷ در این دو بُعد بیانگر وجود تفاوت‌های معنادار در ادراک پاسخ‌دهندگان از کیفیت و اثربخشی محیط و برنامه‌های مذهبی است.

۳-۶. تفسیر کلی یافته‌ها

تحلیل الگوی نزولی میانگین‌ها از عوامل فردی (۴/۵۶) به عوامل اجتماعی (۴/۲۷) و سپس عوامل محیطی (۳/۵۸) نشان می‌دهد که اگرچه انگیزه‌های شخصی و حمایت‌های اجتماعی در سطح نسبتاً مطلوبی قرار دارند، ضعف در شرایط محیطی و ساختارهای اجرایی اصلی‌ترین مانع در راه مشارکت فعال مذهبی دانشجومعلم‌ان به‌شمار می‌رود. تفاوت چشمگیر انحراف معیارها نیز این موضوع را تأیید می‌کند؛ به گونه‌ای که عوامل محیطی (۱/۲۸۷) با بیشترین پراکندگی در پاسخ‌ها همراه بوده‌اند، درحالی که عوامل فردی (۰/۷۶۴) از همگرایی بیشتری برخوردارند. براین اساس، تقویت محتوای برنامه‌ها، بازطراحی فضاهای مذهبی دانشگاه و انطباق فعالیت‌ها با نیازهای واقعی و ترجیحات فرهنگی دانشجویان از جمله اقدامات ضروری برای ارتقای سطح مشارکت مذهبی محسوب می‌شود.

۷. تجزیه و تحلیل داده‌ها (تحلیل استنباطی)

در این بخش، به تحلیل استنباطی داده‌ها پرداخته می‌شود. داده‌های جمع‌آوری شده از طریق پرسش‌نامه، پس از ورود به نرم‌افزار SPSS، برای انجام تحلیل‌های آماری آماده شدند. این اطلاعات مبنای آزمون فرضیه‌ها و ارائه تبیین‌های نظری پژوهش قرار می‌گیرند.

۷-۱. آزمون پایایی ابزار (با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ)

به منظور ارزیابی پایایی پرسش‌نامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. این ضریب نشان می‌دهد که سؤالات پرسش‌نامه تا چه میزان با یکدیگر همبستگی دارند و سازه

مورد نظر را به طور یکنواخت اندازه گیری می کنند (Nunally & Bernstein, 1994). نتایج محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسش نامه در جدول زیر آمده است.

جدول (۳): نتایج آزمون آلفای کرونباخ

تعداد گویه ها	آلفای کرونباخ استاندارد شده	آلفای کرونباخ
۴۰	۰,۸۲	۰,۸۲

همان طور که مشاهده می شود، مقدار آلفای کرونباخ برابر با ۰,۸۲ به دست آمده که نشان دهنده پایایی قابل قبول و مطلوب ابزار سنجش است. بر اساس ادبیات روش تحقیق، مقادیر آلفای کرونباخ بالاتر از ۰,۷ نشان دهنده پایایی قابل قبول ابزار است (Hair & et al., 2010). بنابراین، پرسش نامه مورد استفاده در پژوهش حاضر از ثبات درونی مناسبی برخوردار بوده و قابلیت اتکای لازم برای ادامه فرایند تحلیل داده ها را داراست.

۲-۲. آزمون نرمال بودن توزیع داده ها

یکی از مفروضات اساسی بسیاری از آزمون های آماری پارامتریک، نرمال بودن توزیع داده ها است. به منظور بررسی این فرض، از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف^{۱۶} استفاده شد. این آزمون یکی از روش های آماری رایج برای ارزیابی انطباق توزیع داده ها با توزیع نرمال می باشد.

فرضیات آزمون به شرح زیر است:

- فرض صفر: (H_0) داده ها از توزیع نرمال پیروی می کنند.
 - فرض مقابل: (H_1) داده ها از توزیع نرمال پیروی نمی کنند.
- جدول زیر نتایج حاصل از آزمون K-S برای سه متغیر اصلی پژوهش را نشان می دهد:

جدول (۴): نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنوف برای نرمال بودن توزیع متغیرها

متغیر	تعداد	آماره K.S	سطح معناداری (Sig)	نتیجه آزمون
مشارکت در گذشته	۲۹۷	۰/۱۹۳	۰/۰۰۰	غیرنرمال
مشارکت فعلی	۲۹۷	۰/۲۵۴	۰/۰۰۰	غیرنرمال
تغییر در مشارکت	۲۹۷	۰/۴۱۶	۰/۰۰۰	غیرنرمال

نتایج جدول فوق حاکی از آن است که سطح معنی‌داری (p-value) برای هر سه متغیر کمتر از ۰,۰۵ است ($p < 0.05$). این بدان معناست که تفاوت معناداری میان توزیع داده‌ها و توزیع نرمال وجود دارد؛ بنابراین، فرض صفر رد می‌شود و نتیجه می‌گیریم که متغیرهای «مشارکت در گذشته»، «مشارکت فعلی» و «تغییر در مشارکت» از توزیع نرمال پیروی نمی‌کنند. در نتیجه، برای تحلیل داده‌ها از روش‌های غیرپارامتریک استفاده شد.

۳-۷. بررسی اولیه میزان تغییر مشارکت مذهبی دانشجویان

تحلیل اولیه داده‌های پرسش‌نامه در جدول زیر خلاصه شده است:

جدول (۵): تحلیل اولیه داده‌های پرسش‌نامه

وضعیت تغییر مشارکت مذهبی	تعداد دانشجویان	درصد
کاهش یافته	۱۴۳	۴۸
بدون تغییر	۱۱۸	۴۰
افزایش یافته	۳۶	۱۲

داده‌ها نشان می‌دهد که بیش از نیمی از دانشجویان (۸۸ درصد) یا مشارکتشان کاهش یافته یا بدون تغییر بوده است. این یافته حاکی از آن است که در مجموع، میزان مشارکت مذهبی دانشجویان در طول زمان کاهش یافته است. این می‌تواند به این معنا باشد که بیشتر دانشجویان انگیزه یا علاقه لازم برای مشارکت فعال ندارند یا این انگیزه و علاقه کاهش یافته است.

بنابراین باتوجه به وابسته بودن تغییر در مشارکت مذهبی دانشجویان به متغیرهای مستقل مطرح شده، در ادامه به بررسی رابطه بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل پرداخته می‌شود.

۴-۷. مقایسه میزان مشارکت مذهبی دانشجویان بر اساس رشته تحصیلی

باتوجه به عدم نرمال بودن توزیع متغیرهای مشارکت مذهبی (بر اساس نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنوف)، و نیز ماهیت اسمی متغیر مستقل «رشته تحصیلی»، برای مقایسه میزان مشارکت مذهبی دانشجویان در رشته‌های مختلف از آزمون غیرپارامتریک

کروسکال - والیس^{۱۷} استفاده شد. آزمون کروسکال - والیس برای مقایسه میانگین رتبه‌ها در بین چند گروه مستقل (رشته‌های تحصیلی) به کار می‌رود.

جدول (۶): میانگین رتبه‌های متغیرهای مشارکت مذهبی بر اساس رشته تحصیلی

متغیر	رشته	میانگین رتبه	توضیحات
مشارکت در گذشته	الهیات	۱۶۲/۱۵	بیشترین
	علوم اجتماعی	۱۵۱/۸۹	
	امور تربیتی	۱۴۸/۶۸	
	آموزش ابتدایی	۱۴۰/۰۹	کمترین
مشارکت در حال حاضر	علوم اجتماعی	۱۶۲/۱۷	بیشترین
	امور تربیتی	۱۴۷/۰۵	
	آموزش ابتدایی	۱۴۶/۹۷	
	آموزش الهیات	۱۳۲/۹۲	کمترین
تغییر در مشارکت	علوم اجتماعی	+۱۰/۲۸	کمترین کاهش یا بیشترین افزایش
	آموزش ابتدایی	+۶/۸۸	
	امور تربیتی	-۱/۶۳	
	آموزش الهیات	-۲۹/۲۳	بیشترین کاهش

مطابق جدول فوق در متغیر مشارکت در گذشته، دانشجویان رشته آموزش الهیات بالاترین میانگین رتبه (۱۶۲,۱۵) و دانشجویان آموزش ابتدایی پایین‌ترین (۱۴۰,۰۹) را کسب کرده‌اند.

در متغیر مشارکت فعلی، بیشترین میزان مشارکت مربوط به دانشجویان علوم اجتماعی و کمترین میزان مشارکت مربوط به دانشجویان الهیات است؛ این نشان‌دهنده تغییری معنادار در گروه دانشجویان الهیات در گذر زمان است.

در متغیر تغییر در مشارکت، دانشجویان رشته علوم اجتماعی بیشترین افزایش در مشارکت مذهبی را گزارش کرده‌اند، درحالی‌که بیشترین کاهش مربوط به دانشجویان رشته آموزش الهیات بوده است.

17. Kruskal-Wallis test

۵-۷. آزمون معناداری آماری تفاوت‌ها

به منظور بررسی معناداری تفاوت میان گروه‌ها، از آزمون کروسکال-والیس استفاده شد که نتایج آن در جدول زیر آمده است:

جدول (۷): نتایج آزمون کروسکال - والیس برای مقایسه میزان مشارکت مذهبی بین رشته‌های تحصیلی

متغیر	مقدار H	df	مقدار	نتیجه
مشارکت در گذشته	۲/۱۰۶	۳	۰/۵۵۱	معنادار نیست
مشارکت فعلی	۳/۷۴۹	۳	۰/۲۹۰	معنادار نیست
تغییر در مشارکت	۶/۱۱۱	۳	۰/۱۰۶	نزدیک به معناداری

آزمون کروسکال - والیس برای بررسی وجود تفاوت معنادار در میزان مشارکت مذهبی دانشجویان، با در نظر گرفتن رشته تحصیلی آن‌ها به عنوان متغیر گروه‌بندی، انجام شد. نتایج این آزمون برای متغیر «مشارکت مذهبی دانشجومعلم‌ان در گذشته»، آماره H برابر با ۲,۱۰۶ با درجه آزادی ۳ و سطح معناداری ۰,۵۵۱ را نشان داد. با توجه به اینکه سطح معناداری (۰,۵۵۱) از سطح آلفای ۰,۰۵ بیشتر است، فرضیه صفر مبنی بر برابری توزیع رتبه‌ها در گروه‌های مختلف رشته‌های تحصیلی رد نمی‌شود. این بدان معناست که بر اساس این آزمون، نمی‌توان نتیجه گرفت که رشته تحصیلی تأثیر معناداری بر میزان مشارکت مذهبی دانشجویان در گذشته دارد.

شایان ذکر است، مقدار P برای متغیر «تغییر در مشارکت» برابر با ۰,۱۰۶ به دست آمد که گرچه به سطح معناداری نزدیک است؛ اما باز هم بالاتر از آستانه ۰,۰۵ قرار دارد و از نظر آماری معنادار تلقی نمی‌شود؛ بنابراین، بر اساس نتایج آزمون کروسکال - والیس، نمی‌توان با اطمینان آماری نتیجه گرفت که رشته تحصیلی نقش معناداری در میزان مشارکت مذهبی دانشجویان دارد.

با این حال، توصیه می‌شود الگوهای مشاهده شده در میانگین رتبه‌ها با احتیاط تفسیر شوند و به عنوان مبنایی برای تحقیقات کیفی و تبیینی در آینده مورد توجه قرار گیرند؛ به عنوان مثال، کاهش معنادار مشارکت مذهبی دانشجویان الهیات از گذشته تا حال می‌تواند به دلیل تغییر در محتوای دروس، روش‌های تدریس یا تغییر در نگرش

دانشجویان به دین باشد. بررسی این الگوها در قالب مطالعات کیفی می‌تواند به شناسایی عوامل زمینه‌ای و تأثیرگذار در تغییرات مشارکت مذهبی دانشجویان در رشته‌های مختلف کمک نماید. لازم به ذکر است که هرگونه تفسیر بر اساس روندهای مشاهده شده، نیاز به تأیید از طریق روش‌های پژوهش کیفی دارد.

۶-۷. تحلیل همبستگی آماری

در این مطالعه، به منظور شناسایی عوامل مرتبط با مشارکت مذهبی دانشجویان، پنج رابطه همبستگی با استفاده از ضریب همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن^{۱۸} مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به ماهیت رتبه‌ای و غیرنرمال داده‌ها، استفاده از آزمون اسپیرمن به عنوان روشی غیرپارامتریک، انتخابی روش‌شناختی و مناسب تلقی می‌شود. حجم نمونه برابر با ۲۹۷ نفر بود که برای مطالعات همبستگی آماری، حجم قابل قبولی محسوب می‌گردد.

جدول (۸): ضریب همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن

متغیر وابسته		متغیرهای مستقل
مشارکت فعلی دانشجومعلم‌ان در فعالیت‌های مذهبی		
Sig (دوطرفه)	Spearman's rho	
۰/۰۰۰	۰/۵۰۰**	مشارکت در گذشته
۰/۰۰۰	۰/۵۷۷**	ارضایتی از برنامه‌های مذهبی
۰/۰۰۰	۰/۵۷۴**	تأثیر سبک زندگی
۰/۰۰۰	۰/۴۸۳**	تأثیر فناوری‌های نوین
۰/۰۰۰	۰/۲۱۶**	مدیریت زمان شخصی
۰/۰۰۰	۰/۴۶۹**	تغییر در سیاست‌ها و برنامه‌های دانشگاه
۰/۰۰۰	۰/۴۵۸**	عدم تطابق برنامه‌ها با نیازهای دانشجو
** همبستگی در سطح ۰,۰۱ (دو طرفه) معنی‌دار است.		

بر اساس نتایج جدول فوق:

- بین مشارکت فعلی و مشارکت در گذشته، همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد.

این بدان معناست که دانشجویانی که در گذشته مشارکت مذهبی بیشتری داشته‌اند، در حال حاضر نیز مشارکت بیشتری دارند.

- بین مشارکت فعلی و نارضایتی از برنامه‌های مذهبی، همبستگی منفی و معناداری وجود دارد. این نشان می‌دهد که هرچه دانشجویان از برنامه‌های مذهبی ناراضی‌تر باشند، مشارکت مذهبی آن‌ها کمتر است.

- بین مشارکت فعلی و تأثیر سبک زندگی، همبستگی منفی و معناداری وجود دارد. این بدان معناست که تغییرات در سبک زندگی دانشجویان (مانند افزایش استفاده از شبکه‌های اجتماعی، تغییر در الگوهای مصرف فرهنگی و غیره) با کاهش مشارکت مذهبی آن‌ها مرتبط است.

- بین مشارکت فعلی و تأثیر فناوری‌های نوین، همبستگی منفی و معناداری وجود دارد. این نشان می‌دهد که استفاده از فناوری‌های نوین (مانند: تلفن همراه، اینترنت و غیره) با کاهش مشارکت مذهبی دانشجویان مرتبط است.

- بین مشارکت فعلی و مدیریت زمان شخصی توسط دانشجومعلم‌ان، همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد. این بدان معناست که مدیریت زمان با افزایش مشارکت مذهبی دانشجویان مرتبط است.

همچنین، نتایج نشان داد که عوامل محیطی مانند تغییر در سیاست‌ها و برنامه‌های دانشگاه‌ها و عدم تطابق برنامه‌ها با نیازهای دانشجویان نسبت به عوامل فردی (مدیریت زمان) تأثیر بیشتری دارند، که باید در تحلیل‌های سیاست‌گذاری مورد توجه قرار گیرند.

۷-۷. تحلیل رگرسیون لجستیک

در این مطالعه به منظور شناسایی عوامل مؤثر بر کاهش مشارکت مذهبی دانشجومعلم‌ان، از «رگرسیون لجستیک دوجمله‌ای» استفاده شد. دلیل انتخاب این روش، دودسته‌ای بودن متغیر وابسته (کاهش مشارکت / بدون تغییر) و عدم نرمال بودن توزیع داده‌ها بود.

مرحله صفر: متغیرهای خارج از مدل

نتایج آزمون در مرحله صفر در جدول زیر ارائه شده است:

جدول (۹): متغیرهای خارج از مدل - step 0

متغیر	آماره score	df	Sig
مدیریت زمان شخصی	۲۸,۷۸۴	۱	۰,۰۰۰
تأثیر فناوری‌های نوین	۶۰,۴۳۷	۱	۰,۰۰۰
تغییر سبک زندگی	۶۰,۶۶۸	۱	۰,۰۰۰
نارضایتی از برنامه‌های دانشگاه	۶۴,۰۴۱	۱	۰,۰۰۰
عدم تطابق برنامه‌ها با نیاز دانشجوی معلمان	۴۶,۷۳۶	۱	۰,۰۰۰
تغییرات در سیاست‌های دانشگاه	۴۹,۸۹۵	۱	۰,۰۰۰
آمار کلی مدل	۸۲,۴۲۷	۶	۰,۰۰۰

تفسیر: تمامی متغیرهای مستقل به‌طور معناداری با کاهش مشارکت مذهبی مرتبط بودند ($p < 0.001$)، و مدل کلی توانایی پیش‌بینی قابل‌قبولی داشت.

مرحله ۱: متغیرهای وارد شده به مدل (آزمون Omnibus)

نتایج آزمون Omnibus برای ارزیابی برازش مدل به‌صورت زیر به‌دست آمد:

جدول (۱۰): آزمون Omnibus

بخش	آماره Chi-square	df	Sig
Step / Block / Model	۸۴,۲۲۹	۶	۰,۰۰۰

مدل دارای معناداری آماری بود ($p < 0.001$)، بنابراین ورود متغیرها به مدل موجب بهبود معنادار پیش‌بینی شده است.

۷-۸. شاخص‌های برازش مدل

جدول (۱۱): شاخص‌های برازش

شاخص	مقدار	تفسیر
-2 Log Likelihood	۳۰۱,۶۳۸	هرچه کمتر، مدل بهتر
Cox & Snell R ²	۰,۲۴۷	بیانگر ۲۴,۷ درصد از واریانس
Nagelkerke R ²	۰,۳۴۰	قدرت پیش‌بینی تعدیل‌شده؛ ۳۴ درصد از تغییرات توضیح داده شده

فرایند برآورد ضرایب پس از ۵ تکرار با همگرایی کامل به پایان رسید.

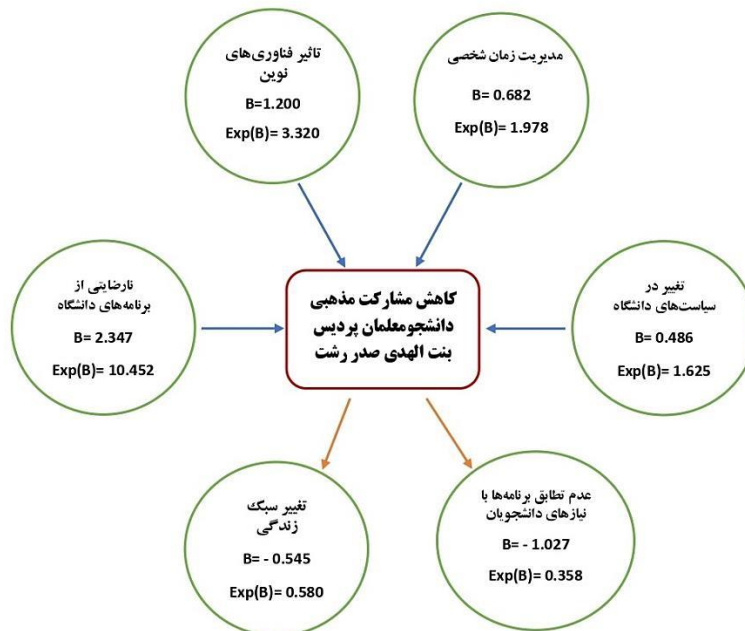
۹-۷. متغیرهای داخل مدل نهایی

جدول (۱۲): متغیرهای داخل مدل

عامل	ضریب (B)	خطای استاندارد	آماره Wald	df	سطح معناداری (p)	نسبت شانس Exp(B)
مدیریت زمان شخصی	۰,۶۸۲	۰,۳۴۲	۳,۹۷۴	۱	۰,۰۴۶	۱,۹۷۸
تغییر سیاست‌ها	۰,۴۸۶	۰,۴۳۷	۱,۲۳۴	۱	۰,۲۶۷	۱,۶۲۵
تغییر سبک زندگی	-۰,۵۴۵	۰,۷۴۳	۰,۵۳۹	۱	۰,۴۶۳	۰,۵۸۰
فناوری‌های نوین	۱,۲۰۰	۰,۴۶۱	۶,۷۶۸	۱	۰,۰۰۹	۳,۳۲۰
نارضایتی از برنامه‌ها	۲,۳۴۷	۰,۸۹۲	۶,۹۲۲	۱	۰,۰۰۹	۱۰,۴۵۲
عدم تطابق برنامه‌ها با نیازها	-۱,۰۲۷	۰,۸۰۵	۱,۶۲۷	۱	۰,۲۰۲	۰,۳۵۸
ضریب ثابت	-۱,۷۴۳	۰,۲۴۰	۵۲,۶۸۹	۱	۰,۰۰۰	۰,۱۷۵

بر اساس نتایج تحلیل:

- نسبت شانس ($OR=10.452$) نشان می‌دهد که نارضایتی از برنامه‌های مذهبی، احتمال کاهش مشارکت مذهبی را بیش از ۱۰ برابر افزایش می‌دهد.
- «تأثیر فناوری‌های نوین» ($OR=3.320$) و «مدیریت زمان شخصی» ($OR=1.978$) نیز به‌طور معناداری با کاهش مشارکت مذهبی مرتبط هستند.
- سایر متغیرها (تغییر سیاست‌ها، تغییر سبک زندگی، عدم تطابق برنامه‌ها) در حضور این سه عامل اصلی تأثیر معناداری نداشتند.

شکل (۲): مدل نهایی عوامل مؤثر بر کاهش مشارکت دانشجویان پرديس بنت الهدی صدر رشت

۸. تحلیل راهکارهای پیشنهادی برای افزایش مشارکت مذهبی

در بخش پایانی پرسش‌نامه، دانشجویان نظرات خود را درباره مجموعه‌ای از راهکارهای پیشنهادی برای افزایش مشارکت مذهبی اعلام کردند. پاسخ‌ها به صورت دوگزینه‌ای (بله / خیر) جمع‌آوری شده و تحلیل فراوانی پاسخ‌های «بله» میزان موافقت دانشجویان را نشان می‌دهد.

۸-۱. تحلیل توصیفی راهکارها

بر اساس نتایج ۲۹۷ پاسخ معتبر، درصد موافقت دانشجویان با هر راهکار به شرح زیر است:

جدول (۱۳): درصد موافقت دانشجویان با راهکارهای پیشنهادی افزایش مشارکت مذهبی

عنوان راهکار	درصد پاسخ بله	عنوان راهکار	درصد پاسخ بله	عنوان راهکار	درصد پاسخ بله
همخوانی برنامه با نیاز دانشجویان	۸۹,۸	پُرمحتوا بودن برنامه‌ها	۶۸	احساس آزادی عمل در برنامه‌ها	۵۲,۳
توجه به خواسته‌ها و نظرات دانشجویان	۸۷,۸	ایجاد انگیزه از سوی مجریان	۶۶,۵	استادان جوان و محبوب	۴۹,۷
متناسب‌بودن برنامه با سلايق دانشجویان	۸۷,۳	ارزش قائل‌شدن برای برنامه‌های مذهبی	۶۶	سخنرانی‌های کاربردی	۴۷,۷
برگزاری برنامه‌های فرهنگی متناسب با نیاز نسل جوان	۸۲,۷	تأثیر مثبت برنامه‌ها بر روحیه دانشجویان	۶۱,۹	برگزاری برنامه‌های هنری و مذهبی	۴۲,۱
اهمیت‌دادن مسئولان به مشارکت دانشجویان	۷۹,۴	تغییر و به‌روزرسانی برنامه‌های مذهبی دانشگاه	۶۰,۹	افزایش ارتباط با مسئولان	۴۰,۱
متنوع‌بودن برنامه‌ها	۷۵,۱	مناسب‌بودن زمان برنامه‌ها	۵۹,۹	اطلاع‌رسانی مناسب	۳۹,۶
جذابیت برنامه‌ها	۷۳,۶	افزایش تعاملات مذهبی در محیط دانشگاه	۵۷,۴	ایجاد محیطی حمایتی و بدون قضاوت	۳۹,۱
علاقه به مشارکت در مناسبت‌های مذهبی	۷۰,۱	استفاده از فناوری‌های نوین برای ترویج فعالیت‌های مذهبی	۵۶,۳		

۸-۲. تحلیل تفسیری سطوح موافقت

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که بالاترین میزان موافقت مربوط به «همخوانی برنامه با نیاز دانشجویان»، «توجه به خواسته‌ها و نظرات دانشجویان»، و «متناسب‌بودن برنامه با سلايق دانشجویان» است. این یافته‌ها حاکی از اهمیت بسیار بالای طراحی برنامه‌های مذهبی بر مبنای نیازسنجی و علاقه‌مندی‌های شخصی دانشجویان است.

در سطح دوم، عواملی چون «برگزاری برنامه‌های فرهنگی متناسب با نیاز نسل جوان» و «اهمیت دادن مسئولان به مشارکت دانشجویان» قرار دارند که نشان می‌دهد

توجه به ویژگی‌های نسلی و نقش حمایتی مسئولان اهمیت ویژه‌ای در جذب دانشجویان به مشارکت مذهبی دارد.

راهکارهایی چون «پرمحتوا بودن برنامه‌ها» و «ایجاد انگیزه از سوی مجریان» جایگاه میانی را به خود اختصاص داده‌اند، درحالی‌که راهکارهایی چون «ایجاد محیطی حمایتی و بدون قضاوت» و «اطلاع‌رسانی مناسب» کمترین میزان موافقت را کسب کرده‌اند. درمجموع، نتایج تحلیل راهکارهای پیشنهادی نشان می‌دهد که برای افزایش مشارکت مذهبی دانشجویان، تمرکز اصلی باید بر طراحی برنامه‌های متناسب با نیازهای نسل جوان، انعطاف‌پذیری و ارتقای کیفیت محتوایی برنامه‌ها باشد. همچنین توجه ویژه به ایجاد انگیزه، به‌روزرسانی مستمر برنامه‌های دینی و تعامل فعال مسئولان با دانشجویان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر مشارکت دانشجویان معلمان دختر در برنامه‌های مذهبی پردیس بنت‌الهدی صدر رشت انجام شد. یافته‌های به‌دست‌آمده نشان داد که عوامل فردی، اجتماعی و محیطی در شکل‌گیری، تداوم یا کاهش مشارکت مذهبی نقش کلیدی دارند. از میان این عوامل، مؤلفه‌های فردی نظیر مدیریت زمان شخصی و میزان استفاده از فناوری‌های نوین به‌عنوان تعیین‌کننده‌های اصلی شناخته شدند؛ به‌ویژه زمانی که فعالیت‌های مذهبی با نیازهای فردی و سبک زندگی نسل جدید همسو باشد، مشارکت داوطلبانه دانشجویان افزایش می‌یابد.

این نتیجه با نظریه خودتعیین‌گری دسی و رایان (۲۰۰۰) همخوانی دارد؛ نظریه‌ای که بر نقش نیازهای روان‌شناختی پایه‌ای همچون خودمختاری و شایستگی در انگیزش درونی تأکید دارد. در این چهارچوب، مشارکت مذهبی زمانی پایدار خواهد بود که از درون فرد نشئت بگیرد، نه صرفاً بر اساس فشار یا انتظار بیرونی. همچنین نظریه انگیزش وینر (۱۹۸۵) بر اهمیت اعتقادات شخصی و ادراک از هدفمندی رفتار در پایداری مشارکت تأکید می‌کند که در یافته‌های این پژوهش نیز منعکس شده است. عوامل اجتماعی نیز در تداوم مشارکت مذهبی مؤثر بودند، به‌ویژه حمایت خانواده،

نقش الگوهای دینی و پیوند با گروه‌های مذهبی. این یافته‌ها از دیدگاه بندورا (۱۹۷۷) درباره یادگیری اجتماعی و نقش الگوگیری در رفتار دینی حمایت می‌کند. در فضای فرهنگی ایران، خانواده همچنان نقش اول را در هدایت نگرش‌های مذهبی ایفا می‌کند. ازسوی دیگر، یافته‌ها با نظریه سرمایه اجتماعی جان فیلد (۱۳۹۷) هم‌راستا هستند؛ جایی که شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان بسترهای اعتماد و همکاری، بستر رشد مشارکت مذهبی را فراهم می‌آورند.

در بُعد محیطی، نتایج نشان داد که ساختار فیزیکی، جذابیت برنامه‌ها و سیاست‌گذاری فرهنگی دانشگاه تأثیر چشمگیری در تسهیل یا کاهش مشارکت دارد. نظریه محیط‌گرایی دیویی (۱۹۳۸) و نیز الگوی بوم‌شناسی رشد برانفن‌برنر^{۱۹} (۱۹۷۹) این یافته را تقویت می‌کنند؛ به‌ویژه از این منظر که محیط‌های دانشگاهی در سطوح مختلف (از کلاس درس تا سیاست کلان) بر رفتار دینی دانشجویان اثر می‌گذارند.

همسویی یافته‌ها با پژوهش‌های پیشین، مانند مطالعات موسوی و حیدری (۱۳۹۴)، اسمیت و فاکس (۲۰۱۸) و ریگان و همکاران (۲۰۲۲) نیز نشان می‌دهد که مشارکت مذهبی در دانشگاه نه‌تنها موجب تقویت سلامت روان، بلکه به انسجام اجتماعی و موفقیت تحصیلی منجر می‌شود. بااین‌حال، تفاوت‌هایی نیز وجود دارد؛ برای مثال، تأثیر همسالان در مطالعه حاضر نسبت به پژوهش‌های خارجی ضعیف‌تر گزارش شد، که می‌تواند ناشی از وزن فرهنگی بالای خانواده در جامعه ایرانی باشد.

این پژوهش مدلی بومی و چندبُعدی ارائه کرده که با درنظرگیری هم‌زمان مؤلفه‌های فردی، اجتماعی و محیطی، چهارچوبی جامع برای ارتقای مشارکت مذهبی ترسیم می‌کند. این مدل می‌تواند به‌عنوان ابزار تصمیم‌گیری برای مدیران فرهنگی، سیاست‌گذاران دانشگاهی و طراحان برنامه‌های دینی مورد استفاده قرار گیرد.

در راستای کاربرست یافته‌ها، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- طراحی کارگاه‌های آموزشی برای تقویت هویت مذهبی و مهارت‌های خودمدیریتی دانشجویان؛

- ایجاد سیستم‌های مشاوره معنوی و برنامه‌های شخصی‌سازی‌شده برای پاسخگویی

به نیازهای روحی و معرفتی؛

- بهره‌گیری از فناوری‌های دیجیتال برای توسعه فضاهای تعاملی مذهبی در دانشگاه؛
- بازنگری در محیط‌های فیزیکی و ساختارهای فرهنگی برای افزایش جذابیت فعالیت‌های مذهبی؛

• و نهایتاً تقویت پیوند میان نسل‌های مختلف دانش‌آموختگان، اساتید و دانشجویان برای انتقال تجربیات موفق مشارکت دینی.

در مجموع، نتایج این پژوهش تأکید می‌کند که ارتقای مشارکت مذهبی نیازمند رویکردی هم‌افزا و چندسطحی است که از فرد آغاز شده و تا نهادهای اجتماعی و ساختارهای سازمانی دانشگاه امتداد می‌یابد. پژوهشگران آینده می‌توانند با گسترش دامنه مطالعه و بهره‌گیری از روش‌های کیفی و مشارکتی، ابعاد عمیق‌تری از این پدیده را آشکار کنند و زمینه را برای تدوین سیاست‌های فرهنگی مؤثرتر فراهم سازند.

کتابنامه

آخوندی، محمدباقر و محلاتیان بابکی، مریم (۱۳۹۵)، بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت دینی دانشجویان دانشگاه بیرجند. *مجله مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان*، ۱۰(۴)، ۳۸-۷.

آزاد ارمکی، تقی و زارع، مریم (۱۳۸۷)، دانشگاه، مدرنیته و دینداری، پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی. *ویژه‌نامه پژوهش‌های اجتماعی*، ۸(۲۸)، ۱۳۳-۱۶۰.

اینگلهارت، رونالد و نوریس، پیپا (۱۳۸۹)، *مقدس و عرفی، دین و سیاست در جهان*. مترجم مریم وتر، تهران: انتشارات کویر.

پاتنام، رابرت (۱۳۹۲)، *دموکراسی و سنت‌های مدنی*. ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

توسلی، غلامعباس و مرشدی، ابوالفضل (۱۳۸۵)، بررسی سطح دینداری و گرایش‌های دینی دانشجویان. *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۷(۶)، ۹۶-۱۱۸.

سراج‌زاده، حسین (۱۳۹۰)، *چالش‌های دین و مدرنیته: مباحثی جامعه‌شناختی در*

دینداری و سکولار شدن. تهران: انتشارات طرح نو.

شجاعی زند، علیرضا؛ حسینی، سیدحسین و نوری، بهروز (۱۳۹۳). عوامل مؤثر بر مشارکت دانشجویان در مراسم مذهبی دانشگاهی. *فصلنامه مطالعات فرهنگی - اجتماعی*، ۹(۳)، ۸۷-۱۱۲.

فیلد، جان (۱۳۹۷). *سرمایه اجتماعی*. مترجم غلامرضا غفاری، تهران: انتشارات کویر.

کاظمی، عباس و فرجی، مهدی (۱۳۹۶). تأثیر استفاده از رسانه‌های نوین بر مشارکت مذهبی دانشجویان. *فصلنامه مطالعات فرهنگ - ارتباطات*، ۱۸(۳۸)، ۱۴۷-۱۷۰.

کریمی‌ان، حبیب‌الله؛ مرادی نسب، منیره و ظهیری، هوشنگ (۱۴۰۰). تحلیل جامعه‌شناختی رابطه بین اعتماد اجتماعی و پایبندی مذهبی دانشجویان (مطالعه موردی؛ دانشجویان دانشگاه پیام نور استان سمنان). *فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۱۳(۴)، ۴۳-۶۳.

موسوی، زهرا؛ موسوی، رفیع و حیدری، حسین (۱۳۹۰). بررسی میزان پایبندی به مناسک و رفتارهای دینی و عوامل مؤثر بر آم مورد مطالعه دانش‌آموزان شهر زنجان. *مجله تخصصی جامعه‌شناسی*، ۱(۱)، ۱۴۹-۱۷۳.

موسوی، میرطاهر و حیدری، فرشید (۱۳۹۴). تحلیل جامعه‌شناختی گرایش دانشجویان به فعالیت‌های مذهبی. *فصلنامه مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*، ۱۳(۲۶)، ۶۷-۸۸.

نیازی، محسن؛ ذوالفقاری، اکبر؛ رضایی، الهام و آب شیرین، شکوفه (۱۴۰۲). طرحی نو برای مشارکت اجتماعی دانشجویان ایرانی در دانشگاه (فرا ترکیب). *فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی*، ۳۴(۳)، ۲۳-۴۲.

- Blumer, H. (1969). *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. University of California Press.
- Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital*. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-258). Greenwood.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press. <https://www.hup.harvard.edu/catalog.php?isbn=9780674224575>
- Brown, S., & Wilson, M. (2020). The Role of Physical Environment in Encouraging Religious Participation in Universities. *Journal of College Student Development*, 61(2), 217-233.

- Chen, L., & Valentine, S. (2023). Socio-cultural Factors Affecting Religious Participation among International Students. *Journal of International Students*, 13(1), 89-107.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan.
- Glock, C. Y., & Stark, R. (1965). *Religion and Society in Tension*. Rand McNally.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J. and Anderson, R.E. (2010) *Multivariate Data Analysis*. 7th Edition, Pearson, New York.
- Mayerson, D., Richards, P., & Adams, C. (2019). Changing Trends in Student Religious Participation in the Digital Age. *Religion & Education*, 46(3), 331-350.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, Self, and Society*. University of Chicago Press.
- Nunnally, J.C. & Bernstein, I.H. (1994) The Assessment of Reliability. *Psychometric Theory*, (3), 248-292.
- Regan, J., Martinez, L., & Thompson, S. (2022). Peer Influence on College Students' Religious Participation. *Journal of College and Character*, 23(2), 112-130.
- Smith, J., & Fox, K. (2018). Religiosity, Spirituality, and Social Participation among College Students. *Journal of College Student Development*, 59(5), 511-527.

References

- Akhondi, Mohammad Bagher, & Mahallatian Babaki, Maryam. (1395 [2016]). An Investigation of the Factors Affecting the Religious Participation of Students at the University of Birjand. *Khorasan Journal of Cultural and Social Studies*, 10(4), 7–38. (In Persian)
- Azad Armaki, Taqi, & Zare, Maryam. (1387 [2008]). University, Modernity, and Religiosity. *Humanities and Social Sciences Research Journal*, Special Issue on Social Research, 8(28), 133–160. (In Persian)
- Blumer, H. (1969). *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. University of California Press.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-258). Greenwood.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press. <https://www.hup.harvard.edu/catalog.php?isbn=9780674224575>
- Brown, S., & Wilson, M. (2020). The Role of Physical Environment in Encouraging Religious Participation in Universities. *Journal of College Student Development*, 61(2), 217-233.
- Chen, L., & Valentine, S. (2023). Socio-cultural Factors Affecting Religious

- Participation among International Students. *Journal of International Students*, 13(1), 89-107.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan.
- Field, John. (1397 [2018]). *Social Capital*. Translated by Gholamreza Ghaffari. Tehran: Kavir Publications. (In Persian)
- Glock, C. Y., & Stark, R. (1965). *Religion and Society in Tension*. Rand McNally.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J. and Anderson, R.E. (2010) *Multivariate Data Analysis*. 7th Edition, Pearson, New York.
- Inglehart, Ronald, & Norris, Pippa. (1389 [2010]). *Sacred and Secular: Religion and Politics Worldwide*. Translated by Maryam Vatar. Tehran: Kavir Publications. (In Persian)
- Karimian, Habibollah, Moradi Nasab, Monireh, & Zahiri, Hooshang. (1400 [2021]). A Sociological Analysis of the Relationship between Social Trust and Students' Religious Commitment: A Case Study of Students at Payame Noor University of Semnan Province. *Iranian Journal of Social Development Studies*, 13(4), 43-63. (In Persian)
- Kazemi, Abbas, & Faraji, Mehdi. (1396 [2017]). The Impact of New Media Use on Students' Religious Participation. *Quarterly Journal of Culture and Communication Studies*, 18(38), 147-170. (In Persian)
- Mayerson, D., Richards, P., & Adams, C. (2019). Changing Trends in Student Religious Participation in the Digital Age. *Religion & Education*, 46(3), 331-350.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, Self, and Society*. University of Chicago Press.
- Mousavi, Mirtaher, & Heydari, Farshid. (1394 [2015]). A Sociological Analysis of Students' Inclination toward Religious Activities. *Quarterly Journal of Strategic Studies on Sport and Youth*, 13(26), 67-88. (In Persian)
- Mousavi, Zahra, Mousavi, Rafi, & Heydari, Hossein. (1390 [2011]). An Investigation of the Level of Adherence to Religious Rituals and Behaviors and the Factors Affecting Them: A Study of High School Students in Zanjan. *Journal of Sociology*, 1(1), 149-173. (In Persian)
- Niazi, Mohsen, Zolfaghari, Akbar, Rezaei, Elham, & Abshirin, Shokoufeh. (1402 [2023]). A New Framework for Social Participation of Iranian University Students: A Meta-Synthesis. *Quarterly Journal of Applied Sociology*, 34(3), 23-42. (In Persian)
- Nunnally, J.C. & Bernstein, I.H. (1994) *The Assessment of Reliability. Psychometric Theory*, (3), 248-292.
- Putnam, Robert D. (1392 [2013]). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Translated by Mohammad Taghi Delforouz. Tehran: Jameh Shenasan Publications. (In Persian)
- Regan, J., Martinez, L., & Thompson, S. (2022). Peer Influence on College

- Students' Religious Participation. *Journal of College and Character*, 23(2), 112-130.
- Serajzadeh, Hossein. (1390 [2011]). *Challenges of Religion and Modernity: Sociological Discussions on Religiosity and Secularization*. 3rd ed. Tehran: Tarh-e No Publications. (In Persian)
- Shojaei-Zand, Alireza, Hosseini, Seyed Hossein, & Nouri, Behrouz. (1393 [2014]). Factors Affecting Students' Participation in University Religious Ceremonies. *Quarterly Journal of Cultural and Social Studies*, 9(3), 87–112. (In Persian)
- Smith, J., & Fox, K. (2018). Religiosity, Spirituality, and Social Participation among College Students. *Journal of College Student Development*, 59(5), 511-527.
- Tavassoli, Gholamabbas, & Morshedi, Abolfazl. (1385 [2006]). An Examination of the Level of Religiosity and Religious Orientations among University Students. *Iranian Journal of Sociology*, 7(6), 96–118. (In Persian)